

บทที่ 4

ผู้มีส่วนได้เสีย

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1713 มิได้ให้ความหมายของคำว่า ผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกนี้ไว้ เพียงแต่ได้มีแนวคำวินิจฉัยของศาลตีความคำว่า ผู้มีส่วนได้เสียเป็นกรณี ๆ ไปเท่านั้น และมีผู้ทรงคุณวุฒิได้กล่าวถึงผู้มีส่วนได้เสียไว้ เช่น

“ผู้มีส่วนได้เสีย หมายถึงผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องอยู่ในกองมรดก ผู้มีส่วนได้เสีย อาจเป็นทายาทด้วยหรือไม่ก็ได้...”¹

“ผู้มีส่วนได้เสียนั้น หมายความว่าถึงบุคคลที่ถึงแม้ไม่ใช่ทายาทผู้ได้รับทรัพย์มรดก ก็มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องอยู่ในกองมรดก...”²

“ส่วนได้เสียที่ว่านี้ หมายถึงส่วนได้เสียในกองมรดก คือเป็นผู้ที่จะได้รับประโยชน์ถ้ากองมรดกมีผู้จัดการมรดก หรือเสียประโยชน์ถ้ากองมรดกไม่มีผู้จัดการมรดก...”³

“...ผู้คัดค้านไม่มีส่วนได้เสีย เพราะผู้คัดค้านไม่ใช่ผู้จะได้รับประโยชน์ หากว่ากองมรดกนั้นมีผู้จัดการมรดก หรือเสียประโยชน์หากกองมรดกไม่มีผู้จัดการมรดก...”⁴

จะเห็นว่านักกฎหมายไทยส่วนใหญ่เห็นไปในทางเดียวกันว่า ผู้มีส่วนได้เสียนั้น ต้องเป็นส่วนได้เสียในทรัพย์มรดก

¹ อัมพร ณ ตะกั่วทุ่ง , คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก, แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพมหานคร : นิติบรรณการ 2546), น. 265.

² บวรศักดิ์ อุวรรณโณ , คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน), 2548), น. 356.

³ เปรียบ หุตางกูร , คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก, พิมพ์ครั้งที่ 9 โครงการตำราและเอกสารประกอบคำสอนคณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), น. 243.

⁴ พฤตินัย ทศนัยพิทักษ์กุล, หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3448/2536

โดยทั่วไปแล้วลักษณะของเรื่องผู้มีส่วนได้เสียนั้น ก็มีลักษณะคล้ายกับการตีความผู้มีสิทธิร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกของประเทศเยอรมันและฝรั่งเศสแต่ก็ไม่เหมือนกันทั้งหมด ส่วนประเทศอังกฤษ ถือหลักว่ามรดกนั้นจะตกแก่ผู้จัดการมรดกก่อนเสมอโดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1. ผู้มีส่วนได้เสีย ตามระบบกฎหมายต่างประเทศ

4.1.1 ประเทศอังกฤษ

ในเรื่องการตกทอดของทรัพย์สินมรดกในประเทศอังกฤษ ประเทศอังกฤษถือหลักว่าทรัพย์สินของผู้ตายจะยังไม่โอนหรือตกทอดไปยังทายาททันที หากแต่จะต้องตกทอดไปยังผู้จัดการมรดกเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์และดำเนินการจัดการมรดกตามขั้นตอน กล่าวคือถือว่าผู้จัดการมรดกเป็นผู้แทนของเจ้ามรดก (a personal representative) ในการดำเนินการจัดการทรัพย์สินมรดกและแบ่งปันทรัพย์สินมรดกแก่ทายาทในที่สุด⁵ ดังนั้น จึงมีผลให้ประเทศอังกฤษต้องมีผู้จัดการมรดกเพื่อจัดการมรดกของผู้ตายโดยเสมอ โดยที่ทายาทก็อาจเป็นผู้จัดการมรดกได้

วิธีการแต่งตั้งผู้จัดการมรดกของประเทศอังกฤษ สามารถแต่งตั้งได้ 3 วิธี ดังนี้

- 1 แต่งตั้งโดยพินัยกรรม
- 2 ผู้ทำพินัยกรรมระบุให้บุคคลตามพินัยกรรมเป็นผู้แต่งตั้ง
- 3 แต่งตั้งโดยศาล

ผู้จัดการมรดกตามคำสั่งศาล (administrators) สามารถแบ่งได้เป็น 2 กรณี

ก กรณีมีพินัยกรรมแต่ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม (executors) ไม่เข้ารับการ probate ภายใต 20 ของ The Non-Contentious Probate 1987 (NCPR 1987) ได้จัดลำดับของบุคคลที่จะเข้ารับการ a grant of probate หรือ a grant of administrators ไว้พิเศษเป็นลำดับดังนี้⁶

⁵ Philip S. James, Introduction to English Law, tenth edition, (London : Butterworths, 1989) pp.532.

⁶ Andrew Borkowski, Textbook on Succession, Second edition, (Oxford University press, 2002) pp.339.

- ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม (executors) เนื่องจากโดยปรกติบุคคลนี้ เป็นผู้ที่มีสิทธิเข้าสู่กระบวนการพิสูจน์พินัยกรรม a grant of probate อยู่แล้ว ดังนั้นจึงเป็นบุคคลที่อยู่ในลำดับชั้นแรกเพื่อจะเข้ารับการพิสูจน์เป็นผู้จัดการมรดก a grant of administrators

- ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกในส่วนที่เหลือ หรือผู้มีสิทธิรับมรดกในส่วนที่เหลือ (residuary legatee or devisee) ซึ่งทรัพย์สินมรดกในส่วนนี้จะมีการจัดการโดยทรัสต์

- ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกในส่วนที่เหลือ ซึ่งมีสิทธิได้รับมรดกในกรณีที่พินัยกรรมไม่ได้กำหนดเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดกในส่วนนี้ไว้

- ผู้จัดการมรดกของบุคคลในลำดับที่ 2

- เจ้าหนี้ของผู้ทำพินัยกรรม

- ผู้จัดการมรดกของบุคคลในลำดับที่ 3-5

โดยเมื่อผู้ที่อยู่ในลำดับต้นไม่ตกลงรับหน้าที่เข้าเป็นผู้จัดการมรดก ผู้ที่อยู่ในลำดับถัดมาจึงจะมีสิทธิร้องขอต่อศาลให้ตนเป็นผู้จัดการมรดก โดยที่ศาลจะใช้ดุลพินิจในการเลือกบุคคลที่เหมาะสมที่สุดเพื่อประโยชน์สูงสุดแห่งกองมรดก

ข กรณีที่ผู้ตายไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้

ตามกฎหมายข้อ 22 ของ The Non-Contentious Probate 1987 (NCPR 1987) ก็ได้กำหนดลำดับชั้นของบุคคลที่จะเข้ารับการ grant of administrators สำหรับกรณีนี้ไว้อย่างชัดเจน สำหรับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ตั้งแต่ปี 1925 โดยมีได้ทำพินัยกรรมไว้ดังนี้

1 บุคคลคนหนึ่งหรือหลายคนซึ่งมีผลประโยชน์ได้เสียในกองมรดกในลำดับชั้นดังต่อไปนี้

- สามีหรือภรรยาของเจ้ามรดก ซึ่งยังมีชีวิตอยู่

- บุตรของเจ้ามรดก และทายาทของบุตรที่ตายก่อนเจ้ามรดก

- บิดาและมารดาของเจ้ามรดก

- พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกับเจ้ามรดก และทายาทของบุคคลกลุ่มนี้ซึ่งตายก่อนเจ้ามรดก

- พี่น้องร่วมแต่บิดาหรือมารดาเดียวกับเจ้ามรดก และทายาทของบุคคลกลุ่มนี้ซึ่งตายก่อนเจ้ามรดก

- ปู่ ย่า ตา ยาย

- ลุง ป้า น้า อา ร่วมสายโลหิตด้วยกันโดยแท้ (The whole blood) และทายาทของบุคคลกลุ่มนี้ซึ่งตายก่อนเจ้ามรดก

- ลุง ป้า น้า อา ที่มีได้ร่วมสายโลหิตด้วยกันโดยแท้ (The whole blood) และทายาทของบุคคลกลุ่มนี้ซึ่งตายก่อนเจ้ามรดก

ผู้จัดการมรดก (The personal representative) ของบุคคลที่กล่าวมาย่อมมีสิทธิเช่นเดียวกับบุคคลที่ตนเป็นผู้แทนเข้าขอรับการพิสูจน์

2 เมื่อบุคคลที่มีส่วนได้เสียในกองมรดกเพิกเฉยไม่ดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับกองมรดก เจ้าพนักงานที่เรียกว่า The Treasury Solicitor สามารถดำเนินการร้องขอให้ทรัพย์สินมรดกตกทอดแก่แผ่นดินได้ (bona vacantia)

3 ถ้าหากผู้มีสิทธิที่กล่าวมาทั้งหมดไม่เข้ามาดำเนินการ เจ้าหนี้ของเจ้ามรดกหรือผู้จัดการมรดกของเจ้าหนี้ หรือผู้มีประโยชน์ได้เสียในสิ่งที่พอกพูนงอกเงยจากกองทรัพย์สินมรดกย่อมมีสิทธิเข้าขอรับการพิสูจน์ได้⁷

แต่ในการแต่งตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล ศาลก็มีอำนาจพิจารณาบุคคลอื่นที่มีใช้บุคคลในลำดับที่มีสิทธิเข้ารับการพิสูจน์ได้ ถ้ามีเหตุผลตามพฤติการณ์เป็นพิเศษ และศาลเห็นว่ามีเหมาะสม⁸

ในประเด็นปัญหาเรื่องผู้มีสิทธิร้องขอแต่งตั้งผู้จัดการมรดกของประเทศอังกฤษนั้นจะเห็นได้ว่าเป็นกรณีที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตายต้องมีการตั้งผู้จัดการมรดกเสมอ เพราะมรดกจะตกแก่ผู้จัดการมรดกเสมอ โดยมีหน้าที่ต้องจัดการมรดก ดังนั้นถ้าหากกรณีที่ไม่มีการตั้งผู้จัดการมรดกหรือกรณีที่เจ้ามรดกทำพินัยกรรมเอาไว้ แต่ไม่ได้มีการพิสูจน์ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม ศาลก็จะตั้งผู้จัดการมรดก โดยการร้องขอของผู้มีสิทธิในทรัพย์สินมรดก ตามลำดับก่อนหลังที่กฎหมายกำหนดไว้จึงอาจกล่าวได้ว่าผู้มีส่วนได้เสียตามกฎหมายอังกฤษก็คือบุคคลที่ได้กำหนดไว้บ้างกรณีอาจมีข้อแตกต่างจากแนวคำพิพากษาของศาลไทย เช่น กรณีเจ้าหนี้กองมรดก เจ้าหนี้กองมรดกนั้นกฎหมายของอังกฤษกำหนดให้เจ้าหนี้มีสิทธิร้องขอจัดการมรดกไว้ในลำดับ

⁷ Roger Kerridge, *The Law of Succession*, Tenth edition, (London : Sweet & Maxwell, 1996), p . 309 – 310.

⁸ The supreme Court Act 1981, section 116.

สุดท้าย⁹ ในกรณีที่ไม่มีบุคคลอื่นร้องขอ เจ้าหนึ่กของมรดกคนใดก็มีสิทธิร้องขอได้แม้ขนาดว่าหนึ่กของเขาไม่อาจบังคับชำระหนึ่กได้เพราะขาดอายุความ (Coombs v Coombs)¹⁰ หรือที่ได้รับ การโอนหนึ่กมาหลังจากที่ลูกหนึ่กตาย (Newcombe v Beloe)¹¹ กรณีจะมีความแตกต่างกับการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกของไทยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1713 ซึ่งมีได้ ระบุลำดับของผู้มีสิทธิร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกเพียงแต่ศาลฎีกาวางหลักว่ากรณีที่ทายาทเป็น ผู้ร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกต้องเป็นทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกเท่านั้นจึงมีสิทธิร้องขอตามมาตรา 1713 นี้ได้ ในส่วนของผู้มีส่วนได้เสียตามมาตรา 1713 นั้นกฎหมายไทยก็ได้กำหนดลำดับก่อนหลังว่า จะต้องไม่มีทายาทก่อนผู้มีส่วนได้เสียถึงจะมีสิทธิร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก แต่ในบางกรณี เช่น เจ้าหนึ่กของกองมรดกจะร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกศาลวินิจฉัยว่าต้องเป็นกรณีที่ทรัพย์สินของผู้ตาย ไม่มีทายาท ซึ่งพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นการตีความคล้ายกับหลักกฎหมายของอังกฤษที่กำหนด ลำดับผู้มีสิทธิร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกไว้ชัดเจน ซึ่งกรณีจะมีความแตกต่างกับบุคคลที่มีส่วนได้ เสียในบางกรณี เช่น เจ้าของกรรมสิทธิ์รวมหรือภริยาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายซึ่งศาลฎีกาตีความ โดยให้ถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยอาศัยหลักกรรมสิทธิ์รวม ที่สามารถร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้ โดยไม่จำต้องพิจารณาว่าจะต้องไม่มีทายาทโดยธรรมหรือไม่ก็ได้ จึงน่าพิจารณาว่าเหตุใดในกรณีที่ เป็นผู้มีส่วนได้เสียเหมือนกันศาลจึงตีความแตกต่างกัน

4.1.2 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน (Federal Republic of Germany)

โดยหลักแล้วเยอรมันผู้จัดการมรดกในกฎหมายเยอรมันไม่มีความสำคัญมากนัก ด้วยเหตุเพราะเยอรมันมีหลักเกณฑ์ว่า มรดกจะตกทอดไปยังทายาทโดยทันทีโดยตรง ต่างกับ ประเทศอังกฤษซึ่งมรดกจะตกทอดแก่ผู้จัดการมรดกเสียก่อนที่จะมีการจัดการมรดกแบ่งปันแก่ ทายาท แต่ทั้งนี้กฎหมายเยอรมันก็ยอมรับให้มีการตั้งผู้จัดการมรดกได้ โดยแบ่งประเภทของ ผู้จัดการมรดกเป็นผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมและผู้จัดการมรดกคำสั่งศาล พิจารณาถึงความ เป็นผู้มีส่วนได้เสียที่จะร้องเข้ามาเป็นผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล

⁹ Anthony R. Mellows, *The Law of Succession*, Fourth edition, (London : Butterworths, 1983) p. 223.

¹⁰ Coombs v Coombs (1866) LR 1 P & D 288

¹¹ Newcombe v Beloe (1867) LR 1 P & D 314

ก. ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล (Nachlassverwaltung)

การจัดการมรดกตามกฎหมายเยอรมัน มีวัตถุประสงค์เพื่อชำระหนี้ให้เจ้าหนี้ของมรดก และเพื่อแยกทรัพย์สินของทายาทออกจากกองมรดก อันมีผลต่อการจำกัดความรับผิดของทายาทในทรัพย์สินมรดกที่ได้รับมา เนื่องจากหลักความรับผิดของทายาทในหนี้ของมรดกเป็นความรับผิดอย่างไม่จำกัด¹² ดังนั้นการขอให้ศาลแต่งตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลก็เพื่อการจัดการมรดก จึงเป็นวิธีที่ทายาทสามารถจำกัดความรับผิดของตนได้¹³

ข. การแต่งตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล

ในการแต่งตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลกระทำได้โดยทายาทคนเดียวหรือหลายคน เป็นผู้ร้องขอต่อ the probate court ให้มีคำสั่งแต่งตั้งผู้จัดการมรดก ส่วนเจ้าหนี้ของกองมรดกอาจร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้จัดการมรดกได้ถ้ามีเหตุผลเชื่อได้ว่าจะทำให้เจ้าหนี้สามารถได้รับชำระหนี้ได้ อันเนื่องมาจากลักษณะท่าทางของทายาท หรือเพราะฐานะทางการเงินของทายาท¹⁴ การร้องขอนี้ไม่อาจกระทำได้หากเวลาล่วงพ้นไปแล้วสองปี นับแต่มีการยอมรับมรดก¹⁵

คำสั่งศาลที่ตั้งผู้จัดการมรดกยอมเสียไป ถ้าหากปรากฏว่ามีทรัพย์สินมรดกไม่เพียงพอที่จะชำระหนี้ได้ครบถ้วน¹⁶

ตามกฎหมายเยอรมัน การที่ศาลจะตั้งผู้จัดการมรดกไม่ค่อยเกิดขึ้น เพราะโดยหลักการทั่วไปเป็นหน้าที่ของทายาท การตั้งมรดกโดยศาลจะเกิดขึ้นในกรณีที่กองมรดกที่ทรัพย์สินมากกว่าหนี้สิน เพื่อช่วยให้ทายาทพ้นจากความรับผิดอย่างไม่จำกัดต่อหนี้ของกองมรดก ซึ่งทายาทเอง หรือเจ้าหนี้ของมรดกอาจจะร้องขอต่อศาลตั้งผู้จัดการมรดกได้ ซึ่งในเรื่องความรับผิดโดยไม่จำกัดของทายาทนี้จะมีความแตกต่างกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย ที่ได้กำหนดให้ทายาทไม่ต้องรับผิดในหนี้ของเจ้ามรดกเกินจำนวนมรดกที่ตนได้รับ

¹² ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 1967

¹³ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 1975

¹⁴ E.J. Cohn and W. Zdziebio, Manual of German Law , Vol. 1, p.265.

¹⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 1981

¹⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 1982

4.1.3 ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส (French Republic)

ฝรั่งเศสมีหลักเกณฑ์ทั่วไปในเรื่องมรดกคล้ายกับเยอรมันใช้หลัก Universal Succession เช่นเดียวกับประเทศเยอรมัน ฝรั่งเศสได้แบ่งผู้จัดการมรดกออกเป็นสองประเภท คือ ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมและผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล

โดยในส่วนผู้จัดการมรดกตามคำสั่งศาล (administrateur judiciaire) ศาลจะแต่งตั้งผู้จัดการผู้จัดการมรดกอาจมีสาเหตุมาจาก กรณีที่ทายาททะเลาะไม่จัดการมรดก หรือมีการโต้แย้งคัดค้านเกี่ยวกับผลประโยชน์ในกองมรดก ทายาทอื่นอาจร้องขอให้ศาลแต่งตั้งผู้จัดการมรดกได้¹⁷ ส่วนกรณีที่ยังไม่มีการจัดการและแบ่งปันมรดก หัวหน้าศาลชั้นต้นอาจกำหนดมาตรการที่จำเป็นในเรื่องผลประโยชน์ร่วมกันของทายาทเจ้ามรดก¹⁸ แต่ถ้าเป็นกรณีที่ผู้มีสิทธิรับมรดกไม่สามารถทำความเข้าใจในเรื่องการจัดการและแบ่งปันทรัพย์สินมรดก ศาลสามารถบังคับตามมาตรา 1961 – 1962 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส เกี่ยวกับการวางทรัพย์ที่ศาล หรือศาลอาจอนุญาตให้มีการแต่งตั้งบุคคลผู้รักษาทรัพย์ (sequestre) ไว้ก็ได้ และศาลอาจใช้ดุลพินิจในการตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลได้ ถ้าศาลเห็นว่าเป็นมาตรการที่ให้ประโยชน์

นอกจากนี้สาเหตุแห่งการร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกอาจเนื่องมาจากกรณีที่ทายาทคนหนึ่งไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการจัดการและแบ่งปันทรัพย์สินมรดก หรือเกิดการโต้แย้งในความไม่ถูกต้องของพินัยกรรม รวมทั้งกรณีที่ทรัพย์สินมรดกมีจำนวนมากแม้ไม่มีข้อโต้แย้งกันระหว่างผู้มีสิทธิรับมรดก แต่ก็สามารถร้องขอให้ศาลแต่งตั้งผู้จัดการมรดกได้ เพื่อให้การจัดการและแบ่งปันทรัพย์สินมรดกสำเร็จลุล่วงไป สำหรับมรดกที่ไม่มีการเรียกร้อง มีกฎหมายฉบับลงวันที่ 20 พฤษภาคม 1940 มาตรา 1 ได้กำหนดว่าการจัดการมรดกนี้จะต้องเป็นวิธีการจัดการโดยวิธี administration de Domaines แต่บางครั้งศาลก็ใช้ดุลพินิจแต่งตั้ง administrateur judiciaire

วิธีการจัดการมรดกโดยคำสั่งศาลในกรณีที่ทรัพย์สินมรดกยังไม่ได้มีการแบ่งปันกัน โดยหลักแล้วผู้มีสิทธิรับมรดกสามารถร่วมกันร้องขอให้ศาลแต่งตั้งผู้จัดการมรดกได้โดยกฎหมายฝรั่งเศสให้อำนาจหัวหน้าศาลในการคัดเลือกบุคคลตามบัญชีรายชื่อมาเป็นผู้จัดการมรดก หรือศาลเลือกจากบุคคลใดที่เป็นผู้มีสิทธิรับมรดกเป็นผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลก็ได้แต่ต้องหา

¹⁷ Cass Paris, 9 fevr. 1982, DP 92.2.229

¹⁸ Cass. I civ. 9f evr. 1988, Bull. Civ. I, n33, Gaz. Pal. 1988.2.panor.177

ประกันมาวางศาล หรือศาลอาจแต่งตั้งผู้รักษาทรัพย์มรดกแล้วศาลจึงจะแต่งตั้งให้ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกเป็นผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลก็ได้¹⁹

เห็นว่าตามกฎหมายฝรั่งเศส โดยหลักแล้วทายาทมีหน้าที่ในการจัดการมรดก²⁰ เช่นเดียวกับกฎหมายเยอรมัน แต่ถ้าทายาทจัดการมรดกโดยประมาทเลินเล่อ หรือทำให้การรวบรวมทรัพย์มรดกเพื่อชำระหนี้ต้องล่าช้า ศาลฝรั่งเศสตัดสินว่าเจ้าหนี้กองมรดกร้องขอต่อศาลเพื่อตั้งผู้จัดการมรดกได้²¹ แต่ก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากผู้เขียนตำราส่วนใหญ่ว่า หลักเกณฑ์ที่ศาลวางไว้ผิดพลาด โดยนักกฎหมายฝรั่งเศสยอมรับว่า การที่ศาลตั้งผู้จัดการมรดกอาจจะเหมาะสม ถ้าทายาทจัดการมรดกด้วยความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง อันเป็นเหตุให้เจ้าหนี้กองมรดกต้องเสื่อมเสีย

4.2. ผู้มีส่วนได้เสีย ตามกฎหมายไทย

ในการที่ศาลจะพิจารณาแต่งตั้งบุคคลใดเข้าเป็นผู้จัดการมรดกนั้นไม่มีหลักเกณฑ์บังคับไว้ แต่ก็อาจมีแนวทางช่วยในการพิจารณาของศาลดังนี้ เช่น

1 พิจารณาจากคุณสมบัติของผู้จัดการมรดก โดยผู้จัดการมรดกต้องสามารถจัดการมรดกสามารถสำเร็จลุล่วงได้โดยพิจารณาจากความรู้ความสามารถ การศึกษาและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 1718

2 อุปสรรคในการทำหน้าที่ผู้จัดการมรดก เช่น ติดสุรา คนชราหรือคนที่ติดคุกซึ่งโดยสภาพแล้วไม่อาจจัดการมรดกให้สำเร็จลุล่วงได้

3 การยอมรับของทายาท เช่น ทายาทส่วนมากยินยอมพร้อมใจกันให้เป็นผู้จัดการมรดก

4 การมีส่วนในทรัพย์มรดก เช่น มีสิทธิได้รับมรดกจำนวนมากที่สุด

¹⁹“Administrateur Provisoire,” in Encyclopedie Dalloz, Procedure I A – COM (1995), para. 9.

²⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมาตรา 803 ,804 .

²¹ Marcel Planiol and George Ripert, Treatise on The Civil Law, Vol. 3 pt. 2, p 42.

5 ความสัมพันธ์กับผู้ตายและทายาท เช่น ผู้จัดการมรดกเป็นภริยา มีบุตรกับผู้ตาย ย่อมที่จะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเจ้ามรดกมาก น่าจะรักษาผลประโยชน์ของทายาทได้ดีกว่าผู้ซึ่งมีข้อพิพาทกับผู้ตาย

6 พฤติการณ์ก่อนหรือหลังเจ้ามรดกตาย เช่น มีการปิดบัง ยักยอกทรัพย์สินมรดกหรือไม่

7 การจัดการมรดกจะเป็นผลสำเร็จลุล่วงหรือไม่ เช่น ผู้ร้องกับผู้คัดค้านเป็นปรปักษ์กันก็ไม่ควรตั้งเป็นผู้จัดการมรดกด้วยกัน

8 พิจารณาจากหน้าที่การงาน ²²

เมื่อพิจารณาตามมาตรา 1713 มิได้ให้ความหมายของคำว่า “ผู้มีส่วนได้เสีย” เอาไว้ ดังนั้นจะพิจารณาถึงคำว่า ผู้มีส่วนได้เสีย ดังนี้

4.2.1 ผู้มีส่วนได้เสียตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกา

เมื่อกฎหมายไทยมิได้ให้ความหมายว่าผู้มีส่วนได้เสียเอาไว้ จึงอาจมีการตีความไปได้หลายทาง ดังนั้นการศึกษาถึงแนวทางผู้ที่มีส่วนได้เสียนั้นต้องศึกษาในทางปฏิบัติ นั่นก็คือศึกษาจากคำพิพากษาของศาลฎีกา ซึ่งมีตัวอย่างดังนี้

4.2.1.1 เจ้าของกรรมสิทธิ์รวม

เจ้าของกรรมสิทธิ์รวมนั้น เป็นกรณีที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปเป็นเจ้าของทรัพย์สินเดียวกัน บุคคลนั้นได้ชื่อว่าเป็นเจ้าของรวมหรือมีกรรมสิทธิ์รวมในทรัพย์สินนั้น ²³ สิทธิและหน้าที่ของเจ้าของรวมมีบัญญัติไว้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1357 ถึงมาตรา 1366

มาตรา 1356 บัญญัติว่า “ถ้าทรัพย์สินของบุคคลหลายคนรวมกัน ท่านให้ใช้บทบัญญัตินี้บังคับ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น”

²² ประพันธ์ ทรัพย์แสง, “ใครควรเป็นผู้จัดการมรดก”, วารสารกฎหมายสุโขทัยธรรมมาธิราช, ฉบับที่ 1, ปีที่ 16, น. 46-47, (มิถุนายน 2547)

²³ บัญญัติ สุชีวะ, คำอธิบายกฎหมายลักษณะทรัพย์สิน, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2540), น. 214.

ตามมาตรา ๑๖๖ หมายความว่า การที่ทรัพย์สินเป็นของบุคคลหลายคนรวมกันอันจะถือว่าบุคคลเหล่านั้นเป็นเจ้าของรวมกันนั้น บุคคลหลายคนนั้นต่างก็เป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้นร่วมกันโดยมิได้แยกเป็นสัดส่วนว่าผู้ใดเป็นเจ้าของส่วนใดของทรัพย์สิน เช่น ก.ข.ค. มีชื่อร่วมกันในโฉนดหนึ่งแปลง ดังนี้ทั้ง ก.ข.ค. ต่างก็เป็นเจ้าของรวมในที่ดินแปลงนั้นโดยจะแยกมิได้ว่าผู้ใดเป็นเจ้าของที่ดินส่วนใด แต่ถ้าได้แบ่งแยกที่ดินกันแล้วโดยได้จดทะเบียนระบุส่วนไว้แล้วว่า ก. เป็นเจ้าของที่ดินหนึ่งในสามทางตอนเหนือของที่ดิน ข. เป็นเจ้าของที่ดินตอนกลาง ค. เป็นเจ้าของที่ดินทางตอนใต้ ดังนี้ ก.ข.และค. ย่อมมิใช่เจ้าของรวมอีกต่อไป²⁴ หากกรณียังมีได้มีการจดทะเบียนแบ่งแยกที่ดินแล้วเจ้าของกรรมสิทธิ์รวมคนใดคนหนึ่งเสียชีวิตลง เจ้าของกรรมสิทธิ์รวมคนอื่นสามารถร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้แต่หากเป็นกรณีที่มีการจดทะเบียนแบ่งแยกที่ดินไปแล้วบุคคลใดบุคคลหนึ่งตาย ผู้ที่เหลืออยู่ย่อมมิใช่ผู้มีส่วนได้เสียอันจะร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1713

การที่ศาลวินิจฉัยว่าเจ้าของกรรมสิทธิ์รวมมีส่วนได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกนั้นก็เพราะระหว่างเจ้าของกรรมสิทธิ์รวมนั้นมีหน้าที่ต่อกันกล่าวคือ

ก. หน้าที่ต้องช่วยกันออกค่าจัดการ ค่าภาษีอากร ค่ารักษาและค่าใช้จ่ายทรัพย์สินร่วมกันดังที่มาตรา 1362 บัญญัติว่า

“เจ้าของรวมคนหนึ่ง ๆ จำต้องช่วยเจ้าของรวมคนอื่น ๆ ตามส่วนของตนในการออกค่าจัดการ ค่าภาษีอากร และค่ารักษา กับทั้งค่าใช้จ่ายทรัพย์สินรวมกันด้วย”

เนื่องจากทรัพย์สินรวมเป็นของเจ้าของหลายคนร่วมกันเมื่อมีค่าใช้จ่ายอันเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นแล้วเจ้าของรวมเหล่านั้นย่อมต้องรับผิดชอบร่วมกัน แต่ถ้าเป็นค่าใช้จ่ายอันเกิดจากความผิดพลาดหรือการกระทำของเจ้าของรวมคนใดแต่ผู้เดียว โดยเจ้าของรวมคนอื่นมิได้ยินยอมด้วยแล้วเจ้าของรวมที่ได้กระทำเองนั้นก็ต้องรับผิดชอบโดยลำพัง

ข. หน้าที่ต้องช่วยกันชำระหนี้สินเกี่ยวกับทรัพย์สินรวมตามมาตรา 1365 ซึ่งบัญญัติว่า

“ถ้าเจ้าของรวมต้องรับผิดชอบกันต่อบุคคลภายนอกในหนี้อันเกี่ยวกับทรัพย์สินรวมหรือในหนี้ซึ่งได้ก่อขึ้นใหม่เพื่อชำระหนี้เดิมดังว่านั้นก็ดี ในเวลาแบ่ง เจ้าของรวมคนหนึ่ง ๆ จะเรียกให้อาทรัพย์สินรวมนั้นชำระหนี้เสียก่อน หรือให้อาเป็นประกันก็ได้

ถ้าเจ้าของรวมคนหนึ่งต้องร่วมรับผิดชอบเจ้าของรวมคนหนึ่งในหนี้ซึ่งเกิดจากการเป็นเจ้าของรวมหรือในหนี้ซึ่งได้ก่อขึ้นใหม่เพื่อชำระหนี้เดิมดังว่านั้นก็ดี ในเวลาแบ่งเจ้าของรวมผู้เป็น

²⁴ เทียบคำพิพากษาฎีกาที่ 298/2495

เจ้าหนี้จะเรียกเอาส่วนซึ่งจะได้แก่ลูกหนี้ของตนในทรัพย์สินรวมนั้นชำระหนี้เสียก่อนหรือให้เอาเป็นประกันก็ได้

สิทธิที่กล่าวมาข้างต้นนี้อาจใช้แก่ผู้รับโอน หรือผู้สืบกรรมสิทธิ์ในส่วนของเจ้าของรวม
นั้น

ถ้าจำเป็นซึ่งจะต้องขายทรัพย์สินรวมไปไซ้ ท่านให้นำบทบัญญัติมาตราก่อนมาใช้
บังคับ”

ความผูกพันในเรื่องทรัพย์สินของเจ้าของรวมนั้นนอกจากจะต้องช่วยกันออกค่าจัดการ
ค่าภาษีอากร ค่ารักษา และค่าใช้จ่ายทรัพย์สินรวมตามมาตรา 1362 หากหนี้ดังกล่าวยังคงค้างชำระ
แก่บุคคลภายนอกผู้เป็นเจ้าของหนี้หรือได้ชำระแล้วแต่ในการชำระต้องไปกู้ยืมหนี้รายใหม่มา ดังนี้
ในการแบ่งทรัพย์สินรวม เจ้าของรวมคนใดคนหนึ่งอาจเรียกให้แบ่งทรัพย์สินรวมบางส่วนชำระหนี้
ก่อนก็ได้ หรือจะเรียกร้องให้เอาส่วนที่ได้แบ่งปันกันไปมาประกันหนี้นั้น ๆ ก็ได้เมื่อเจ้าหนี้นยินยอม

หากหนี้ที่เกี่ยวกับทรัพย์สินรวมดังกล่าวหรือหนี้ที่ก่อขึ้นใหม่เพื่อชำระหนี้เดิมนั้น
เจ้าของรวมคนใดคนหนึ่งได้ชำระแทนไปแล้ว เจ้าของรวมผู้นั้นจึงกลับมาเป็นเจ้าของรวมคนอื่น
เสียเอง และในกรณีเช่นนี้ย่อมมีสิทธิที่จะเรียกให้เอาส่วนแบ่งของเจ้าของรวมผู้เป็นลูกหนี้หักใช้หนี้
ของตนเสียก่อนหรือจะนำมาเป็นประกันก็ได้

สิทธิที่จะเรียกให้เอาส่วนแบ่งชำระหนี้ก่อนหรือเอาเป็นประกันหนี้ดังที่บัญญัติไว้ใน
วรรคหนึ่งและวรรคสอง ย่อมบังคับได้แก่ผู้รับโอนหรือผู้สืบสิทธิในส่วนของเจ้าของรวมด้วยเช่นกัน
เพราะผู้รับโอนหรือผู้สืบสิทธิ เช่น ทายาทย่อมต้องรับโอนไปทั้งสิทธิและหน้าที่ด้วย

ถ้าการแบ่งทรัพย์สินรวมแล้วจะต้องทำการขายทอดตลาด ต้องนำบทบัญญัติใน
มาตรา 1364 มาใช้บังคับ คือจะให้ประมูลกันระหว่างเจ้าของรวมหรือจะให้ทำการขาย
ทอดตลาดก็ได้ แล้วก็นำเงินดังกล่าวมาหักใช้หนี้ตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง

ค. แม้แบ่งทรัพย์สินรวมกันแล้วเจ้าของรวมแต่ละคนก็ยังมีหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบ
ต่อเจ้าของรวมคนอื่นในส่วนแบ่งที่ตนได้รับไปแล้วเสมือนว่าตนเป็นผู้ขาย ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา
1366 ว่า

“เจ้าของรวมคนหนึ่ง ๆ ต้องรับผิดชอบตามส่วนของตน เช่นเดียวกับผู้ขายในทรัพย์สิน
ซึ่งเจ้าของรวมคนอื่น ๆ ได้รับไปในการแบ่ง”

ความรับผิดของผู้ชายที่มีต่อผู้ซื้อนั้นกฎหมายให้นำมาใช้กับการที่เจ้าของรวมแต่ละคนต้องรับผิดต่อเจ้าของรวมคนอื่น ๆ ด้วย เช่นความรับผิดเพื่อการที่ทรัพย์สินขาดตกบกพร่อง หรือถ้าจำนวน ความรับผิดเพื่อการชำระดอกเบี้ยความรับผิดเพื่อการรอนสิทธิ เป็นต้น²⁵

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าระหว่างเจ้าของกรรมสิทธิ์รวมกันนี้มีความผูกพันตามกฎหมายตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ศาลฎีกาจึงเห็นว่าเจ้าของกรรมสิทธิ์รวม เป็นผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก ความผูกพันของเจ้าของกรรมสิทธิ์รวมนั้นจะสิ้นสุดก็ต่อเมื่อได้มีการแบ่งทรัพย์สินตามกฎหมายแล้วเท่านั้น หากระหว่างที่ยังมิได้มีการแบ่งแยกทรัพย์สิน ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นหากเจ้าของรวมคนใดคนหนึ่งตายเจ้าของรวมคนอื่น ย่อมเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้ แต่เมื่อความเป็นเจ้าของรวมได้สิ้นสุดลงแล้วก็ไม่อาจอ้างได้ว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกโดยอาศัยความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์รวมได้อีกต่อไป

4.2.1.2 ผู้สืบสิทธิของทายาท

ในกรณีที่มรดกของผู้ตายตกแก่ทายาทแล้วยังไม่ได้แบ่งปันแก่ทายาท แล้วทายาทบางคนได้เสียชีวิตลง ทายาทคนที่ตายนั้นมีทายาทอยู่ ดังนี้ทายาทของทายาทเป็นผู้สืบสิทธิ เช่น นาย ก กับ นาย ข เป็นทายาทของนาย ค เจ้ามรดก ซึ่งมีที่ดินอยู่ 1 แปลงโดยที่ยังไม่ได้แบ่งปัน โดยยังไม่ได้ขอรับโอนนาย ก ตายเสียก่อนนาย ก มีลูกอยู่ 1 คน คือนาย ง ดังนี้ถือนาย ก เป็นผู้สืบสิทธิของนาย ก ทายาท ผลก็คือจะทำให้ส่วนแบ่งของนาย ก ตกแก่นาย ง นาย ง จึงเป็นผู้มีส่วนได้เสียในฐานะเป็นผู้สืบสิทธิของทายาทสามารถร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้²⁶ ไม่ใช่ใช้สิทธิในฐานะทายาทในการร้องขอ แม้ว่าที่ผู้สืบสิทธิเข้ามาร้องขอได้เพราะทายาทของเจ้ามรดกได้เสียชีวิตแต่เหตุที่เข้ามาโดยแท้จริงนั้นเพราะการที่ผู้สืบสิทธิเป็นทายาทของทายาทของเจ้ามรดก

²⁵ เพิ่งอ้าง. น.227.

²⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 181/2537,2135/2537ผู้ร้องไม่ได้เป็นบุตรของ ส. แต่ ส.เจตตะเบียนสมรสกับ ล. และมีชื่อร่วมกันในที่ดินตามใบจอง (น.ส.2) หลังจาก ส.ตายแล้ว ล.จึงตาย ผู้ร้องในฐานะบุตรของ ล.จึงเป็นผู้มีส่วนได้เสียในที่ดินดังกล่าว

ผู้มีส่วนได้เสียตาม ป.พ.พ.มาตรา 1713 ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสียในฐานะทายาทโดยธรรมหรือในทางพินัยกรรมของผู้ตายโดยตรง เมื่อกองมรดกของ ส.ตกเป็นของผู้ร้องอยู่ด้วย ผู้ร้องย่อมมีสิทธิร้องขอให้ตั้งผู้ร้องเป็นผู้จัดการมรดกของ ส.ได้.

จึงได้รับมรดกทั้งสิทธิและหน้าที่อันเป็นของทายาท การร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกของผู้สืบสิทธิจึงเป็นการร้องขอในฐานะที่ตนเป็นผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินที่ทายาทมีสิทธิได้รับ

4.2.1.3 ผู้แทนโดยชอบธรรมของทายาท

ผู้แทนโดยชอบธรรมก็คือ บิดามารดาที่ยังมีอำนาจปกครอง ผู้รับผู้เยาว์เป็นบุตรบุญธรรมก็เป็นผู้แทนโดยชอบธรรม เหตุที่มีส่วนได้เสียเพราะจะต้องระวังผลประโยชน์ของผู้เยาว์ มิฉะนั้นอาจถูกถอนอำนาจปกครองได้²⁷ จะเห็นว่าการเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกในกรณีของผู้แทนโดยชอบธรรมนี้เกิดจากการที่ตนมีหน้าที่ตามกฎหมายต้องดูแลรักษาผลประโยชน์ของผู้เยาว์ เป็นการร้องขอโดยอาศัยสิทธิที่เกิดจากทายาทของเจ้ามรดก แม้เป็นการอาศัยสิทธิของทายาทก็มิใช่การร้องเข้ามาในฐานะทายาทหรือตัวแทนของทายาทแต่เป็นการร้องเข้ามาในฐานะผู้มีส่วนได้เสีย ผู้เขียนมีความเห็นว่าการที่ผู้แทนโดยชอบธรรมที่จะถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้ในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกนั้นต้องเป็นกรณีที่ บุตรผู้เยาว์ของตนเป็นทายาทที่มีสิทธิรับมรดกด้วย หากทายาทผู้นั้นไม่มีสิทธิรับมรดกไม่ว่าด้วยเหตุใดก็ตาม ผู้แทนโดยชอบธรรมของทายาทถือไม่ได้ว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสีย

4.2.1.4 ผู้ปกครองของผู้เยาว์

ผู้ปกครองของผู้เยาว์หมายถึงกรณีที่ผู้เยาว์ไม่มีบิดามารดา หรือในกรณีที่บิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครองแล้วมีการตั้งผู้ปกครองขึ้น ผู้ปกครองต้องระวังรักษาประโยชน์ผู้เยาว์ทำนองเดียวกับผู้แทนโดยชอบธรรม²⁸ และก็เช่นเดียวกันผู้เยาว์จะต้องมีสิทธิรับมรดกด้วย ผู้ปกครองจึงจะนับว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสีย

4.2.1.5 ผู้อนุบาลคนไร้ความสามารถ

ผู้อนุบาลเป็นผู้ที่มีอำนาจกระทำการแทนคนไร้ความสามารถ ดังนั้นในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกผู้อนุบาลจึงเป็นผู้มีส่วนได้เสียเหมือนกัน เพราะว่าอำนาจหน้าที่ของผู้อนุบาลนั้นกฎหมายให้นำบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองมาบังคับใช้โดยอนุโลม เมื่อบังคับโดยอนุโลมก็ต้องจัดทำบัญชีทรัพย์สิน ถ้าจัดการทรัพย์สินเสียหายก็ต้องรับผิดชอบ ต้องรักษาส่วนได้เสียของคนไร้ความสามารถ²⁹

²⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 1973/2519.

²⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 587/2523.

²⁹ คำพิพากษาฎีกาที่ 1403/2538.

4.2.1.6 ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม

ในเรื่องนี้ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมเมื่อเข้ารับหน้าที่แล้วก็มีหน้าที่ในการจัดการมรดก และอาจจะต้องรับผิดชอบต่อทายาทหากทำให้เกิดความเสียหาย ตามมาตรา 1720³⁰ ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมจึงสามารถร้องขอให้ศาลตั้งตนเองเป็นผู้จัดการมรดกตามมาตรา 1713 วรรคท้ายได้

ดังได้กล่าวมาแล้วถึงอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมซึ่งเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการจัดการแบ่งปันทรัพย์มรดก และกรณีที่ผู้จัดการมรดกตามพินัยกรรมเป็นบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งจากเจ้ามรดกหรือทายาทตามข้อกำหนดในพินัยกรรมดังนั้นในการร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้จัดการมรดก ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมจึงเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก และอย่างไรในประเทศอังกฤษได้กำหนดสิทธิของผู้จัดการมรดกตามพินัยกรรมให้สามารถเป็นที่เข้ารับการพิสูจน์พินัยกรรม (probate) เป็นลำดับแรกก่อนทายาทเสียอีก ผู้มีส่วนได้เสียโดยอาศัยสิทธิในฐานะเป็นผู้จัดการมรดกตามพินัยกรรมจึงนับว่าเป็นบุคคลที่มีส่วนได้เสียชั้นดี และศาลมักตั้งบุคคลดังกล่าวเป็นผู้จัดการมรดกด้วย

³⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1406/2534, 419/2541 ผู้ตายทำพินัยกรรมไว้ 2 ฉบับ ฉบับแรกตั้งผู้ร้องเป็นผู้จัดการมรดก ฉบับหลังตั้งผู้คัดค้านเป็นผู้จัดการมรดก แต่ทรัพย์มรดกตามพินัยกรรมทั้ง 2 ฉบับเป็นทรัพย์คนละส่วนกัน ตามคำร้องขอของผู้ร้องอ้างว่า ผู้ร้องเป็นบุตรคนหนึ่งของผู้ตาย และมีสิทธิรับมรดกส่วนหนึ่งของผู้ตายตามสำเนาพินัยกรรมเอกสารทำคำร้อง ผู้ร้องจึงอยู่ในฐานะทายาทของผู้ตาย เมื่อปรากฏว่ามีเหตุขัดข้องในการจัดการมรดกตามที่ผู้ร้องอ้างในคำร้องขอ ผู้ร้องจึงใช้สิทธิทางศาลโดยยื่นคำร้องขอต่อศาลเพื่อขอตั้งผู้จัดการมรดกได้

การที่ผู้ตายทำพินัยกรรมไว้ 2 ฉบับ ฉบับแรกตั้งผู้ร้องเป็นผู้จัดการมรดกในทรัพย์มรดกส่วนหนึ่ง และฉบับหลังตั้งผู้คัดค้านเป็นผู้จัดการมรดกในทรัพย์มรดกอีกส่วนหนึ่ง แต่ข้อกำหนดในพินัยกรรมทั้งสองฉบับมิได้ขัดกัน จึงไม่มีผลทำให้ผู้ร้องถูกเพิกถอนจากการเป็นผู้จัดการมรดก เมื่อผู้ร้องยังคงมีสิทธิเป็นผู้จัดการมรดกตามพินัยกรรมฉบับแรก ดังนั้น พินัยกรรมของผู้ตายทั้งสองฉบับย่อมมีผลบังคับได้ตามกฎหมาย และเมื่อผู้ตายมีความประสงค์ให้ตั้งผู้ร้องและผู้คัดค้านเป็นผู้จัดการมรดกตามข้อกำหนดพินัยกรรมให้แยกจากกันเช่นนี้ จึงไม่สมควรที่ศาลจะตั้งผู้ร้องหรือผู้คัดค้านคนใดคนหนึ่งเป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตายทั้งหมดแต่เพียงผู้เดียว จึงให้ตั้งผู้ร้องและผู้คัดค้านเป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตายเพื่อจัดการมรดกตามพินัยกรรมแต่ละฉบับตามความประสงค์ของผู้ตาย.

4.2.1.7 เจ้าหนี้กองมรดกที่ไม่มีทายาท

เจ้าหนี้กองมรดกจะเป็นผู้มีส่วนได้เสียหรือไม่นั้นจะต้องพิจารณาว่า กองมรดกนั้นมีทายาทหรือไม่ ถ้ามีทายาทแล้วไม่ถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสีย เพราะเขาสามารถที่จะฟ้องเอากับทายาทได้ แต่ถ้ากองมรดกนั้นไม่มีทายาทเลยเจ้าหนี้กองมรดกไม่อาจฟ้องร้องบังคับคดีกับใครได้ในกรณีหลังนี้ถือว่าเจ้าหนี้กองมรดกเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้³¹

ส่วนเจ้าหนี้ของกองมรดกในกรณีที่กองมรดกนั้นมีทายาทอยู่นั้น ตามแนวคำพิพากษาของศาลฎีกา เห็นว่า เจ้าหนี้กองมรดกดังกล่าวสามารถบังคับเอากับทายาทของเจ้ามรดกให้ชำระหนี้ได้อยู่แล้วทายาทจึงไม่ใช่ผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้จัดการมรดก ซึ่งในเรื่องนี้ผู้เขียนมีข้อคิดเห็นบางประการ โดยจะขอกล่าวไว้ในบทต่อไป

4.2.1.8 สามีหรือภริยาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

สามีหรือภริยาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียของอีกฝ่ายหนึ่งได้ แต่ต้องได้ความว่ามีทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกัน ถ้าหากไม่มีทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกันแล้วก็ไม่ถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสีย³² แต่ในบางกรณีแม้ว่าไม่มีทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกัน หากได้อยู่กินฉันสามีภริยากันอย่างเปิดเผย เลี้ยงดูเจ้ามรดกผู้ตายและบุตรมาโดยตลอด และยังเข้าค้ำประกันในหนี้ของผู้ตาย ศาลเห็นว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการร้องตั้งผู้จัดการมรดก³³

³¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1098/2523 เจ้าหนี้ กองมรดกซึ่งมีผู้จัดการมรดกหรือทายาทของผู้ตายที่จะต้องรับผิดชอบชำระหนี้ จากกองมรดกให้อยู่แล้ว จึงไม่เป็นผู้มีส่วนได้เสียตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1713 ไม่มีสิทธิคัดค้านและขอให้ตั้งตนเป็นผู้จัดการมรดก, 1695/2531(ประชุมใหญ่), 5850/2541

³² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2095/2523, 5603/2534(ประชุมใหญ่).

³³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6827/2549 นอกจากผู้คัดค้านจะอยู่กินฉันสามีภริยาอย่างเปิดเผยตามปกติธรรมดาของสามีภริยาทั่วไปแล้ว ผู้คัดค้านยังได้เข้าค้ำจุนช่วยเหลือธุรกิจเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ของผู้ตายโดยยอมเป็นผู้ค้ำประกันในฐานะลูกหนี้ร่วมกับผู้ตายในการผ่อนชำระหนี้ภาษีอากรที่ค้างชำระอยู่อีกด้วย ซึ่งการเป็นผู้ค้ำประกันในฐานะลูกหนี้ร่วมดังกล่าว ทำให้ผู้คัดค้านย่อมมีสิทธิที่จะไล่เบี้ยจากกองมรดกของผู้ตาย เพื่อต้นเงินกับดอกเบี้ยและเพื่อการที่ต้องสูญหายหรือเสียหายไปอย่างไร้ เพราะการค้ำประกันนั้น ทั้งยังเข้ารับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้บรรดาที่มีเหนือผู้ตายได้อีกด้วย ดังนั้น ผู้คัดค้านจึงเป็นบุคคลที่ถูกระทบกระเทือนสิทธิและหน้าที่อัน

ในอดีตสมัยที่ใช้กฎหมายลักษณะผัวเมียนั้นกฎหมายไม่ได้กำหนดรูปแบบของการสมรสเอาไว้ดังนั้นสถานะของสามีภริยาในอดีตจึงไม่จำเป็นต้องจดทะเบียนสมรส การรับมรดกและการจัดการมรดกจึงไม่เกิดปัญหาในทางปฏิบัติแต่อย่างใด ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 การสมรสจะถูกต้องตามกฎหมายจะต้องมีการจดทะเบียนสมรส ในกรณีที่มีได้มีการจดทะเบียนสมรสความสัมพันธ์ในทางกฎหมายในเรื่องสามีภริยาก็จะไม่นำมาบังคับ เช่น ในเรื่องทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาก็จะไม่นำมาใช้บังคับทรัพย์สินที่สามีภริยาที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสแต่บังคับด้วยเรื่องกรรมสิทธิ์รวมซึ่งมีความแตกต่างกันอยู่

การที่ชายหญิงลงทุนร่วมแรง (contribution) ทำมาหาได้ร่วมกันที่จะวินิจฉัยว่าจะต้องบังคับด้วยเรื่องกรรมสิทธิ์รวมนั้น ลักษณะอาจไม่ต้องเคร่งครัดดังเช่นเรื่องกรรมสิทธิ์รวมที่ต้องเป็นกรณีที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปเป็นเจ้าของทรัพย์สินเดียวกัน จึงจะถือว่าเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์รวมในทรัพย์สิน แต่ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยามีลักษณะพิเศษต่างจากนิติกรรมสัญญาทั่วไป นอกจากกรณีที่ชัดเจนดังกล่าวแล้วอาจมีในบางกรณีที่เพียงแต่หญิงทำงานในบ้านเลี้ยงดูลูก ทำงานบ้านต่าง ๆ ไม่ได้ทำงานนอกบ้าน มีเพียงแต่สามีที่ทำงานทรัพย์สินที่สามีหามาได้หญิงจะมีส่วนโดยชอบหรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่าแม้ว่าหญิงจะไม่ได้ไปทำงานหาเงิน แต่ก็มีส่วนในการดูแลจัดการงานบ้าน เลี้ยงดูดูแลบุตร ความสำคัญของหญิงจึงไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสามีแต่อย่างใด หญิงจึงมีส่วนได้เสียในทรัพย์สินดังกล่าวด้วย³⁴ ซึ่งหากสามีตายภริยาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายดังกล่าวยอมเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้

แต่อย่างไรก็ตามแนวทางดังกล่าวนี้ ท่านอาจารย์ประสพสุข บุญเดช เห็นว่า การวินิจฉัยให้หญิงซึ่งเป็นแม่บ้าน มีส่วนร่วมในทรัพย์สินที่ชายทำมาหาได้โดยถือว่าเป็นการร่วมลงทุนลงแรงทำมาหาได้กับชายนั้น อาจจะเป็นเหตุที่ทำให้ชายหญิงอยู่ร่วมกันโดยไม่จดทะเบียนสมรสมากขึ้น เพราะระบบเรื่องทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกันไม่แตกต่างจากระบบของคู่สมรสที่ชอบด้วยกฎหมายแต่อย่างใด มีส่วนแบ่งคนละครึ่งเท่ากัน ดังนั้นการที่หญิงที่เป็นแม่บ้าน อยู่ดูแล

เนื่องจากการแบ่งทรัพย์สินมรดกของผู้ตาย จึงถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียที่จะร้องต่อศาล ขอให้ตั้งเป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตายตาม ป.พ.พ. มาตรา 1713 วรรคหนึ่ง

³⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 83/2512.

บ้าน น่าจะเป็นเพียงการมีส่วนร่วมในการมาอยู่ร่วมกันโดยใช้แรงงานแทนเงินค่าเช่าบ้านและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เท่านั้น หากใช่เป็นการลงทุนร่วมแรงทำมาหาได้กับชายอย่างแท้จริงไม่³⁵

อีกประเด็นของกรณีภริยาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายก็คือ ในกรณีที่ชายมีภริยาโดยชอบด้วยกฎหมายอยู่แล้วแต่ได้ไปอยู่กับภริยาน้อย ระบบทรัพย์สินระหว่างชายและภริยาน้อยต้องใช้หลักกรรมสิทธิ์ร่วม โดยภริยาน้อยมีสิทธิในทรัพย์สินอยู่ครึ่งหนึ่ง ส่วนอีกครึ่งหนึ่งก็เป็นของภริยาโดยชอบด้วยกฎหมาย แต่การอยู่ด้วยกันกับภริยาน้อยดังกล่าวต้องได้ความว่าทั้งคู่ (ชายและภริยาน้อย) ได้แยกเรือนออกมาอยู่ต่างหาก³⁶ หากไม่มีการแยกไปอยู่ต่างหาก เช่น เข้ามาอยู่ในเรือนเดียวกับภริยาโดยชอบด้วยกฎหมายเช่นนี้ ถือว่าภริยาน้อยเข้ามาอยู่ในฐานะบริวารเท่านั้น ซึ่งจะเป็นผลให้ภริยาน้อยไม่มีสิทธิในฐานะเป็นเจ้าของรวมของสินสมรสระหว่างสามีและภริยาตามกฎหมายแต่อย่างใด

ในเรื่องของสามีภริยาที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสนี้ สรุปได้ว่าไม่ว่าในกรณีใดก็ตามหากตรวจดูคดีที่ยังไม่มีการจดทะเบียนสมรสจะไม่นำเรื่องสินส่วนตัว สินสมรสมาใช้บังคับหากกรณีที่เกิดข้อพิพาท ศาลมักนำเรื่องหุ้นส่วนมาพิจารณา หากการอยู่กินดังกล่าวได้มีการตกลงโดยชัดเจนว่าการอยู่กินร่วมกันนั้นเป็นการจัดตั้งหุ้นส่วนเพื่อที่จะหาผลกำไรแบ่งปันกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1012 หากไม่มีลักษณะหุ้นส่วน ศาลก็จะนำเอาหลักกฎหมายทั่วไปในเรื่องกรรมสิทธิ์ร่วมมาใช้บังคับ³⁷ ซึ่งต้องมีการแบ่งทรัพย์สินกันคนละครึ่งตามหลักเรื่องกรรมสิทธิ์ร่วมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1357³⁸

³⁵ ประสพสุข บุญเดช, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว, พิมพ์ครั้งที่ 14 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2547) น.277.

³⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 2010/2506.

³⁷ เพ็ญภา นนทชีวา, “การนำหลักกฎหมายลักษณะทรัพย์สินและหุ้นส่วนบริษัทมาปรับใช้กับการจัดการสินสมรสและการจัดการทรัพย์สินของบุคคลที่อยู่ร่วมกันโดยไม่ได้จดทะเบียนสมรส”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2542), น.97.

³⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 83/2512, 5252/2533.

4.2.1.9 ผู้ประกอบกิจการร่วมค้ากับผู้ตาย

กรณีของผู้ที่ประกอบกิจการร่วมค้ากับผู้ตายนี้ มีลักษณะทำนองเดียวกับเจ้าของกรรมสิทธิ์รวม การเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการประกอบกิจการค้ำนั้นพิจารณาเฉพาะทรัพย์สินที่เกิดจากการประกอบกิจการร่วมค้าไม่ได้มีความหมายรวมถึงทรัพย์สินอย่างอื่น³⁹

โดยสรุป อาจให้ความหมายของคำว่า ผู้มีส่วนได้เสีย หมายถึงผู้ที่มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินมรดก แต่ก็อาจมีในบางกรณีแม้โดยตรงตนไม่มีส่วนไม่มีสิทธิในทรัพย์สินมรดกแต่อย่างไรก็ดีถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียได้ เช่น ผู้ปกครองผู้เยาว์ ผู้อนุบาลคนไร้ความสามารถ เป็นต้น จะเห็นว่าบุคคลเหล่านี้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินมรดกโดยตรง แต่มีหน้าที่ตามกฎหมายที่ต้องดูแลบุคคลที่หย่อนความสามารถเหล่านี้ จึงควรให้เข้ามาจัดการทรัพย์สินมรดกแทนผู้หย่อนความสามารถ การที่เปิดช่องให้สามารถร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้นั้นก็เพื่อที่จะเข้ามาจัดการทรัพย์สินมรดกของเจ้ามรดกที่ผู้หย่อนความสามารถมีสิทธิได้รับ จึงเป็นการตีความที่ถูกต้อง ศาลจึงเห็นว่าบุคคลเหล่านี้เป็นผู้มีส่วนได้เสีย ดังนั้น การที่จะจำกัดส่วนได้เสียว่าหมายถึงส่วนได้เสียในทรัพย์สินนั้น คงเป็นการไม่ครอบคลุมทั้งหมด เนื่องจาก นอกจากการมีส่วนได้เสียในทรัพย์สินโดยตรงแล้วหากมีหน้าที่ตามกฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้มีสิทธิร้องขอ เช่น เป็นผู้ปกครอง หรือผู้อนุบาลคนไร้ความสามารถเช่นนี้แล้วก็ย่อมเป็นผู้มีส่วนได้เสียเช่นกัน

4.2.2 เวลาที่มีส่วนได้เสีย

การร้องขอเป็นผู้จัดการมรดก ข้อสำคัญอีกประการก็คือความเป็นผู้มีส่วนได้เสียนี้จะพิจารณาขณะใดซึ่งในเรื่องนี้ศาลฎีกาถือแนววินิจฉัยว่าต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสียในขณะเวลาที่ร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก หากในตอนแรกขณะเจ้ามรดกยังไม่เสียชีวิต บุคคลใดเป็นผู้ที่มีความผูกพันในทรัพย์สินของเจ้ามรดกแต่ตอนเจ้ามรดกเสียชีวิตความผูกพันดังกล่าวสิ้นไปบุคคลนั้นก็จจะร้องขอเป็นผู้จัดการมรดกไม่ได้ พิจารณาจากตัวอย่างนี้ ในขณะที่ยังมีชีวิตนายสองได้ทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินให้นายหนึ่ง หากต่อมานายสองเสียชีวิตลง นายหนึ่งยอมเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้ แต่หากเมื่อนายสองเจ้ามรดกได้ทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินให้นายหนึ่งแล้วต่อมานายสองได้จำหน่ายทรัพย์สินดังกล่าวไป ข้อกำหนดในพินัยกรรมที่ยกทรัพย์สินให้นายหนึ่งย่อมสิ้นผล นายหนึ่งมิใช่ทายาทตามพินัยกรรมอีกต่อไป ต่อมาหากนายสอง

³⁹ คำพิพากษาฎีกาที่ 5012/2518.

เสียชีวิตลง นายหนึ่งยอมไม่ใช่เป็นผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกอีกต่อไป เทียบคำพิพากษาฎีกาที่ 4084/2545⁴⁰

4.2.3 ความสิ้นสุดของการมีส่วนได้เสีย

ความมีส่วนได้เสียตามมาตรา 1713 เพื่อที่จะร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกนั้นอาจมีในบางกรณีที่ ขณะเจ้ามรดกตายตนเป็นผู้มีส่วนได้เสีย ต่อมาความมีส่วนได้เสียนั้นอาจสิ้นไปได้เพราะตนไม่มีเหตุที่จะไปเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินมรดกของผู้ตาย หรือไม่มีความสัมพันธ์อันใดกับทายาทที่จะก่อให้เกิดสิทธิในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก เช่น ขณะเจ้ามรดกเสียชีวิตตนเป็นผู้ปกครองผู้เยาว์ หรือเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์ ระหว่างนั้นยังไม่มีกรตั้งผู้จัดการมรดก ต่อมาผู้มากร้องขอถอนอำนาจปกครองและศาลได้มีคำสั่งถอนอำนาจปกครอง เมื่อศาลถอนอำนาจปกครองแล้ว ความมีส่วนได้เสียก็สิ้นไป บุคคลดังกล่าวจึงไม่อาจร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก⁴¹ หรือในกรณีที่กรณีของการسابสูญซึ่งเป็นการตายโดยผลของกฎหมาย ตามมาตรา 1602 ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อบุคคลใดต้องถือว่าถึงแก่ความตายตามความในมาตรา 62 แห่งประมวลกฎหมายนี้ มรดกของบุคคลนั้นตกทอดแก่ทายาท

ถ้าพิสูจน์ได้ว่าบุคคลนั้นยังคงมีชีวิตอยู่ หรือตายในเวลาอื่นผิดไปจากเวลาที่ระบุไว้ในคำสั่งที่สั่งให้เป็นคนسابสูญ ให้ใช้บทบัญญัติมาตรา 63 แห่งประมวลกฎหมายนี้บังคับแก่ทายาทบุคคลนั้น”

ในส่วนของมาตรา 62 บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนسابสูญ ให้ถือว่าถึงแก่ความตายเมื่อครบกำหนดระยะเวลาดังที่ระบุไว้ในมาตรา 61”

นั่นคือเมื่อบุคคลใดไปเสียจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ครั้งหลังสุด โดยยังไม่มีผู้ใดทราบว่ามีชีวิตอยู่หรือตายแล้ว เป็นระยะเวลา 5 ปี ในกรณีทั่วไป หรือ 2 ปีในกรณีพิเศษ แต่ก็อาจมี

⁴⁰ คำพิพากษาฎีกาที่ 4084/2545 ผู้ร้องยื่นคำร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกโดยอ้างว่าบ้านและที่ดินทั้งสามแปลงเป็นทรัพย์สินมรดกของผู้ตาย ผู้คัดค้านยื่นคำคัดค้านอ้างว่าบ้านและที่ดินทั้งสามแปลงไม่ใช่ทรัพย์สินมรดกของผู้ตาย เมื่อข้อเท็จจริงได้ความว่าบ้านและที่ดินทั้งสามแปลงไม่ใช่ทรัพย์สินมรดกของผู้ตายทั้งตามคำร้องขอไม่ปรากฏว่าผู้ตายมีทรัพย์สินมรดกอื่นใดอีก จึงไม่มีเหตุขัดข้องที่จะตั้งผู้จัดการมรดกของผู้ตาย

⁴¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 5688/2536 และ 9504/2544.

ในบางกรณีที่ไม่ถึงตามกำหนดระยะเวลาดังกล่าวก็อาจร้องขอให้เป็นผู้สาบสูญได้ เช่น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2547 ซึ่งมีผู้คนสูญหายเป็นจำนวนมาก ก็ได้มีการ ออกกฎหมายยกเว้นระยะเวลาตามประมวลกฎหมายแพ่งเอาไว้⁴²

ในกรณีที่บุคคลดังกล่าวนั้นตกอยู่ในภยันตรายแก่ชีวิตใด ๆ และภยันตรายนั้นได้ผ่านพ้นไปแล้ว ผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการอาจร้องขอให้ศาลมีคำสั่งว่าบุคคลเป็นคนที่สาบสูญได้(มาตรา 61) โดยการตายโดยผลของกฎหมายดังกล่าวมีผลเมื่อครบระยะเวลาตามมาตรา 61 ไม่ใช่ถือว่าตายเมื่อศาลมีคำสั่งให้เป็นคนสาบสูญ มรดกของผู้สาบสูญจึงตกทอดนับแต่ครบกำหนดระยะเวลาดังกล่าว ตามมาตรา 1602

แต่ทั้งนี้ถ้าปรากฏภายหลังว่าบุคคลที่ศาลได้สั่งให้เป็นคนสาบสูญ ได้ตายในเวลาอื่น หรือยังมีชีวิตอยู่ กฎหมายก็เปิดโอกาสให้บุคคลนั้นเอง ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพนักงานอัยการ ร้องขอถอนคำสั่งที่ให้เป็นผู้สาบสูญได้ตามมาตรา 63 เมื่อศาลได้ถอนคำสั่งแสดงสาบสูญ และหากบุคคลผู้สาบสูญกลับมาผู้ที่ได้รับทรัพย์สินก็ต้องคืนทรัพย์สินกลับมาให้ผู้นั้น หรือถ้าผู้นั้น ได้ตายในเวลาอื่น หรือถ้าศาลมีคำสั่งถอนคำสั่งสาบสูญเดิมแล้วมีคำสั่งใหม่ ก็ต้องถือตามเวลาที่ตายจริง หรือที่ปรากฏในคำสั่งสาบสูญใหม่ อันอาจทำให้สิทธิในการรับมรดกเปลี่ยนแปลงไป จากเดิม จนต้องมีการคำนวณแบ่งส่วนกันใหม่ แต่คำสั่งเพิกถอนการสาบสูญนี้ก็ไม่กระทบถึงความสมบูรณ์ แห่งการกระทำโดยสุจริต ของผู้ที่ได้รับทรัพย์สินไปก่อนมีศาลคำสั่งเพิกถอนการสาบสูญ นั้น

พิจารณาจากเรื่องสาบสูญนี้จะเห็นได้ว่าการร้องขอต่อศาลให้บุคคลใด เป็นผู้สาบสูญถือว่าบุคคลดังกล่าวถึงแก่ความตายโดยผลของกฎหมายเมื่อครบกำหนดระยะเวลาของการสาบสูญตามมาตรา 61 สองปีหรือห้าปีแล้วแต่กรณี เว้นแต่ในกรณีที่มีกฎหมายได้ออกมายกเว้นบทบัญญัติดังกล่าวเป็นพิเศษเช่น กรณีที่เกิดภัยพิบัติสึนามิ ก็ให้ถึงแก่ความตายตามมาตรา 62 โดยถือว่าตายเมื่อเวลาเริ่มเกิดภัยพิบัติ⁴³ เมื่อครบเวลานี้แล้วก็ถือว่า

⁴² พระราชบัญญัติ “ยกเว้นการนำระยะเวลาและเงื่อนไขตามมาตรา 61 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับแก่ผู้สูญหายจากกรณีธรณีพิบัติ” (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 123 ตอนที่ 2 ก หน้า 1 วันที่ 9 มกราคม 2549).

⁴³ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 4 บัญญัติว่า “ให้ยกเว้นการนำระยะเวลาและเงื่อนไขตามมาตรา 61 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับแก่ผู้สูญหายจากกรณีธรณีพิบัติ

บุคคลดังกล่าวถึงแก่ความตายมรดกของบุคคลดังกล่าวย่อมตกทอดแก่ทายาทตามมาตรา 1599 ทายาท ผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการ ย่อมที่จะร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้ แต่เมื่อยังมีได้มีการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกแล้วปรากฏผู้สาบสูญนั้นกลับมา แล้วมีการร้องขอให้เพิกถอนคำสั่งที่ให้เป็นคนสาบสูญ ความเป็นผู้มีส่วนได้เสียของบุคคลต่าง ๆ ที่จะร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกตามมาตรา 1713 ย่อมสิ้นลงไปอำนาจในการจัดการทรัพย์สินย่อมกลับคืนแก่บุคคลดังกล่าว แต่ทั้งนี้ก็ไม่กระทบถึงการทั้งหลายที่ได้กระทำไปโดยสุจริตในระหว่างที่ศาลมีคำสั่งให้เป็นผู้สาบสูญ ตามมาตรา 63

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าความเป็นผู้มีส่วนได้เสียนี้อาจสิ้นสุดลงได้ หากใช้จะมีอยู่ตลอดไป เช่น ในกรณีของการเป็นผู้สาบสูญนี้ แต่ก็อาจมีปัญหาคิดต่อไปว่าหากเมื่อมีการสาบสูญแล้วมีการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก ซึ่งศาลก็ได้ตั้งผู้จัดการมรดกให้ แล้วผู้สาบสูญกลับมาเช่นนี้ผลของการตั้งผู้จัดการมรดกจะเป็นเช่นใดซึ่งก็อาจเป็นปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ ในกรณีนี้จะเห็นว่าไม่มีบทบัญญัติใดในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติไว้ว่าผลของการเป็นผู้จัดการมรดกนั้นจะเป็นเช่นใด ผู้เขียนเห็นว่าในกรณีนี้บุคคลผู้กลับมานั้นเป็นผู้มีส่วนได้เสียที่จะร้องขอถอนผู้จัดการมรดกตามมาตรา 1727 ได้เพราะถือว่าการที่ผู้สาบสูญกลับมา การจัดการมรดกของผู้จัดการมรดกก็ไม่เป็นประโยชน์อีกต่อไปถือว่า “เป็นเหตุอย่างอื่น” ที่จะร้องขอถอนผู้จัดการมรดก ตามบทบัญญัติในมาตรา 1727 ซึ่งบัญญัติว่า

เมื่อผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการร้องขอ ศาลจะสั่งให้ผู้สูญหายจากกรณีกรณีพิบัตินั้นเป็นคนสาบสูญก็ได้

บุคคลซึ่งศาลได้มีสั่งให้เป็นคนสาบสูญตามวรรคสอง ให้ถือว่าถึงแก่ความตายตามมาตรา 62 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เมื่อเวลาที่เริ่มเกิดกรณีกรณีพิบัติ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าบุคคลนั้นได้สูญหายไปในเวลาอื่นหลังจากเวลาที่เริ่มเกิดกรณีภัยพิบัติ ก็ให้ถือว่าถึงแก่ความตายในเวลานั้น”

มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้

“กรณีกรณีพิบัติ” หมายความว่า เหตุการณ์คลื่นยักษ์ที่เกิดขึ้นบริเวณพื้นที่ฝั่งทะเลอันดามันของจังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต จังหวัดระนอง และจังหวัดสตูล เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2547

“ผู้สูญหายจากกรณีกรณีพิบัติ” หมายความว่า ผู้ที่มีชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อผู้สูญหายจากกรณีกรณีพิบัติที่กระทรวงยุติธรรมประกาศตามมาตรา 5.

“ผู้มีส่วนได้เสียคนหนึ่งคนใดจะร้องขอให้ศาลสั่งถอนผู้จัดการมรดก เพราะเหตุผู้จัดการมรดกละเลยไม่ทำการตามหน้าที่ หรือเพราะเหตุอย่างอื่นที่สมควรก็ได้ แต่ต้องร้องขอเสียก่อนที่การจัดการมรดกเสร็จสิ้นลง”

ดังนั้นในเรื่องผู้มีส่วนได้เสียนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่าความเป็นผู้มีส่วนได้เสียนั้นอาจมีขึ้นและสิ้นสุดไปเมื่อใดก็ได้ หากเชื่อว่าเมื่อเป็นผู้มีส่วนได้เสียแล้วจะเป็นตลอดไปไม่ และจะเห็นว่าผู้มีส่วนได้เสียที่จะร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกตามมาตรา 1713 กับผู้มีส่วนได้เสียที่จะร้องขอถอนผู้จัดการมรดกตามมาตรา 1727 นั้นเป็นบุคคลประเภทเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตามความมีส่วนได้เสียต้องมีอยู่ขณะร้องขอไม่ว่าจะเป็นการร้องขอตั้งหรือถอนผู้จัดการมรดก